

THIS STUDY WAS MADE FOR EDUCATIONAL PURPOSES.

ODĚVY V OSMANSKÉ ŘÍŠE V 16. STOLETÍ

Doc. Ing. Martina Hříbová, PhD.

Turecký oděv byl stříhem i složením dědictvím perské kultury. Osmanská říše byla známá produkcí přepychových látek tkaných zejména z hedvábí a kovových vláken. Bohatě zdobené hedvábné satény a samety byly velmi ceněny. Na počátku 16. století bylo město Bursa ležící na hedvábné stezce

centrem mezinárodního obchodu s hedvábím, proto se zde vyvinul textilní průmysl. Látky vyrobené v Bursě se prodávaly do celé Evropy, do Iránu a hlavně se používaly pro oděvy sultánova dvora.

Existovalo šest základních typů hedvábí: Atlas – jednobarevný satén, serenk – mnohobarevný satén, jehož základem byla žlutá a další dvě či více barev; kemha – velmi drahocenná látka v mnoha barvách obohacená o zlato, pozlacené stříbro či stříbro; seraser – nejdražší, tkaná z kovových nití, neměla víc než 3 barvy; kadife – jednoduchý samet a catma – kombinace sametu a saténu s vetkaným zlatem či stříbrem. Dalšími používanými materiály byla bavlna, len (kombinace lnu a bavlny se zvala bez) a vlna (např. těžká vlněná látka zvaná aba).

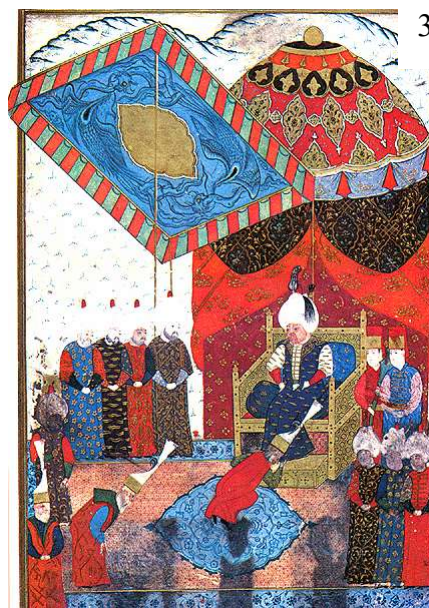
Nejoblíbenější barva byla rubínově „karmazínová“ červená, pistáciově zelená a středně světle modrá, která se



1



2



3



4



5

běžně používala se slonovinou, žlutohnědou nebo hnědou. Vetkané motivy v látkách byly velké, obvykle květy a plody (granátová jablka, karafiáty, tulipány, lilie, cypřiše) dále srpky měsíce, abstraktní vzory aranžované do esovitého tvaru. Nejoblíbenějším byl tzv. cintemani série trojitých kruhů skládaných do trojúhelníku někdy spolu s dvojími zvlněnými liniemi.

Bohaté výšivky pravými zlatými a stříbrnými nitěmi, nazývané škófiom měly vysokou technickou úroveň. Rozvinutá byla i výroba jemných kůží: karmazínu a safiánu.

Studium oděvů v osmanské říši je možné díky oděvům sultánů uložených v paláci Topkapı v Istanbulu.

Panovník nosil vnitřní oděv entari (zřejmě i zvaný fustán či dolman) a svrchní oděv kaftan, což je výraz, který běžně popisuje obojí oblečení. Vnitřní šat se otvíral vepředu, zapínal na těle řadou šňurových knoflíků a oček. V pase byl přepásán opaskem nebo šerpou. Rukávy sahaly buď k zápěstí nebo po loket a byly opatřené knoflíky, ke kterým se mohly připínat kolluk (připojitelné rukávy). Pod vnitřní šat muži i ženy nosili etek či gomlek (vlněná, bavlněná nebo hedvábnobavlněná košile) a salvar (volné kalhoty u kotníků zapnuté knoflíky nebo poutky). Některé vnitřní oděvy byly bez límců, jiné měly stojáčky. Do bočního švu se vkládaly kapsy. Svrchní oděvy měly rukávy po loket a tak mohl být zdůrazněn spodní šat či připojitelné kolluky (rukávy). Svrchní roba byla málokdy zapínaná na knoflíky, častěji se nosila volně. Typ zvaný merasim kaftan (ceremoniální oděv) měl rukávy sahající až po zem a rozparky v průramku, kudy se protahovaly ruce.

Podobně jako v Persii zimní oděvy vatovaly a ozdobně prošívaly. Svrchní i spodní oděvy byly podšité a zdobené hedvábnými pruhy kolem otvorů. Svrchní oděvy mohly být vycpávané, prošívání a lemované kožešinou. Entari (vnitřní oděvy) se vyráběly z měkkých a lehkých hedvábí, zatímco kaftany z tuhých a těžkých látek a často byl zadní díl ještě hojně škrobený.





Panovník též používal kratší kaftany (hirka) přes salvary, zejména při jízdě koňmo. Občas nosil kalhoty zvané caksir, které měly připojené bavlněné nebo lněné ponožky ke kotníkům. Další možností byly dizlik (kalhoty z usně), ke kterým se nosily ponožky nebo měly našité proužky jako třmeny, které se přetahovaly přes obuv. Bohatě zdobené hedvábné brokáty byly určené pro slavnostní a oficiální příležitosti. Každodenní panovníkovy oděvy byly z jednobarevných hedvábí, které mohly být hladké nebo s doplňkovým keprem, zlatem a stříbrem, či vzory s moaré. Panovníci též nosili vlněné, kožené a kožešinové svrchní kabáty do zimy (ferace, kaba či snad i kontos) stejně jako oděvy z vlněného klotu nebo mohéru tkaného ze srsti ankarských koz, v té době zdobených moaré vzory. Některé z plášťů měly kapuce, zapínání se vpředu na knoflíky a poutka a lemování s trásněmi.

Pokrývku hlavy tvořil velký turban vyrobený z bavlny v nejvyšší kvalitě nebo lnu omotaný kolem vysoké čepice. V době vlády sultána Suleymana turbany vládce a úředníků byly elipsovité, turbany „ulamů“ (teologů) rozměrnější a kulatější.

Doplňky pro panovníky a jejich rodiny jako šerpy, závoje, kryty turbanů, proužky na hlavu a bohcas (čtverce používané k zabalení oděvů) obvykle z bavlny nebo lnu bohatě vyšíváné hedvábím a kovovými nitěmi byly vyráběny skupinou řemeslníků zvanou zerduz, což byla v letech 1526-1566 malá, velmi elitní skupinka o 5-7 členech. Sultánovo spodní oblečení vyráběné jinou skupinou se skládalo z hedvábných, bavlněných či lněných nočních oděvů, košil, spodních košil, spodků a ponožek.

Muži i ženy nosili stejné ošacení. Vzhledem k tomu, že v paláci Topkapi se zachovaly pouze sultánovy oděvy, oděvy žen z 16. století nejsou příliš známy. Při pohledu na několik dobových obrazů (obr 9-13) lze říci, že ženy na dvoře nosily vnitřní a svrchní oděvy se zdobenými opasky a čepice se závoji připevněnými ozdobnými proužky.



Předpokládá se, že ženy oblékaly spodní tuniku (gomlek – zcela rovná, bílá košile oblékaná přes hlavu s dlouhým rozparkem v předu, dosahující do půli lýtek). Další vrstvou je těsný krátký spodní kabátec hirka či chirka. Zajímavý je tím, že díky přednímu švu střiženému rovně se vpředu na hrudi rozevívá. Svrchními kalhotami byly salvar (úzké kolem kotníků a rozšiřující se vzhůru). Často jsou ušity mnohem delší a tak se velmi měkká látka řasí dole kolem nohou. Na tyto vrstvy se oblékal

dlouhý svrchní kabát entari stejného tvaru jako mužský často s vysoko položeným kulatým výstřihem. Při formálních příležitostech ženy stejně jako muži nosily volný kaftan z drahých látek o délce ke kotníkům. Pokud ženy vyšly na veřejnost, pak ještě navíc měly oblečený svrchní volný vlněný kabát ferace s kulatým výstřihem. Na hlavě ženy vždy měly čepice. V 16. století to zřejmě byl jednoduchý tvar kvádru doplněný bílým závojem. K připevnění závoje se používal ozdobný proužek látky ovázaný kolem čepice. Při pohybu na veřejnosti ještě hlavu pokrývaly yashmakem - šátkem či sadou šátků přehozených přes čepici a kryjící spodní část obličeje a krk. Na některých vyobrazeních se objevuje i maska přes oči z koňských žíní. Oblíbené byly zlaté či stříbrné šperky.

Kaftany měly v osmanské společnosti zvláštní význam a byly věnovány jako dary cizím panovníkům, ambasadorům, úředníkům a významným umělcům. Obdarování hilat či snad kapanices (čestný oděv) bylo islámskou tradicí. Hilaty vyrobené z nejdražších látek se pokládaly na ramena obdarovaných. Stávalo se, že někdy hosté dostali dvě a více rób. Jan Zápolský (János Zápolyi), Sulejmanův vazal v Maďarsku, obdržel 4 hilaty, když se sultánem obléhal Vídeň r. 1529. Rakouský vyslanec (r. 1541) byl natolik potěšen hilatem, že se v něm nechal vyobrazit ve svých memoárech.

Literatura

- [1] ATIL, Esin. *The age of Sultan Süleyman the Magnificent*. New York: H. Abrams, c1987. ISBN 08-109-1855-2.
- [2] ATIL, Esin. *Turkish art*. Washington: Smithsonian Institution Press, 1980. ISBN 08-747-4218-8.
- [3] ROGERS, J, Hülya TEZCAN a Selma DELIBAŞ. *The Topkapı Saray Museum: Costumes, Embroideries and Other Textiles*, London: Thames and Hudson, 1986. ISBN 05-000-1400-0.
- [4] ROGERS, J, Filiz ÇAĞMAN a Zeren TANINDI. *The Topkapı Saray Museum: The Albums and illustrated manuscripts*. London: Thames and Hudson, 1986. ISBN 05-000-1399-3.
- [5] Ottomans Women`s Clothing, Anahita al-Qurtubiyya bint 'abd al-Karim al-hakim al-Fassi, http://www.geocities.com/anahita_whitehorse/ottofemcloth.html
- [6] ZUBERCOVÁ, Magdaléna: *Tisícročie módy. Z dejín odievania na Slovensku*. 1. vyd. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1988. 70-009-88 TMO
- [7] SCARCE, Jennifer. *Women's costume of the Near and Middle East*. [Nachdr. d. Ausg. 1987]. Richmond: Curzon, 2001. ISBN 978-070-0715-602.

[8] Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

Obrázky

1 turecký jezdec na koni, turecké miniaturny Szigetvári Csöbör Balázs, 1570, Európa Könyvkiadó, Budapešť, 1983, obr. 5, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

2 prošívaný kaftan z druhé čtvrtiny 16. století, Topkapi Sarayi Muzeum. Istanbul, zdroj: ROGERS, J, Hülya TEZCAN a Selma DELIBAŞ. *The Topkapi Saray Museum: Costumes, Embroideries and Other Textiles*, London: Thames and Hudson, 1986. ISBN 05-000-1400-0.

3 korunovace sultána Selima, Turecké miniaturny z období poraženého Maďarska,. Fehér Géza, Magyar Helikon- Corvina, Budapešť, 1975, tabule 47B, uloženo v Istanbulu, Muzeum Topkapi Sarayi, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

4 dětský atlasový kaftan a kalhoty, vyrobeno pro Sulejmana, 1510, Topkapi Sarayi muzei, Istanbul, zdroj: ROGERS, J, Hülya TEZCAN a Selma DELIBAŞ. *The Topkapi Saray Museum: Costumes, Embroideries and Other Textiles*, London: Thames and Hudson, 1986. ISBN 05-000-1400-0.

5 jezdcí, Osmanská říše v Evropě, Hegyi Klára-Zimányi Vera.: Corvina, Budapest, 1986, 42. barevný obrázek, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

6 turecký vysoký úředník se zbrojnoši, Turecké miniaturny Szigetvári Csöbör Balázs, 1570, Europa Konyvkiado, Budapešť, 1983, 2. Obrázek, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

7 turecký hodnostář rozsypává peníze mezi lid – miniaturny, „A magyarok krónikája“ - Kronika Maďarů, Glatz Ferenc, vydavatelství Officina Nova, Budapešť, 1995, 219. Strana, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

8 Cesare Vecellio - turecký zeměpán, konec 16. století, Maďarské dějiny výchovy, 3. část, Ochraná věž bašta křesťanství, Domanovszky Sándor, Magyar Történelmi Társulat, Budapešť, 36. Strana, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

9 tanečnice s kastaněty, miniaturny Szigetvári Csöbör Balázs, 1570, Europa Konyvkiado, Budapešť, 1983, 10. Obrázek, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

10 sultánova hlavní žena, Hegyi Klára-Zimányi Vera, Osmanská říše v Evropě, Corvina, Budapešť, 1986, 24. barevný obrázek, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

11 turecká žena, miniaturny Szigetvári Csöbör Balázs, 1570, Europa Konyvkiado, Budapešť, 1983, 16.obrázek, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

12 otrokyně hrající na hudební nástroj, Hegyi Klára-Zimányi Vera, Osmanská říše v Evropě, Corvina, Budapešť, 1986, 26. barevný obrázek, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>

13 hudebníci a tanečníci, Hegyi Klára-Zimányi Vera, Osmanská říše v Evropě, Europaban Corvina, Budapešť, 1986, 162. barevný obrázek – výřez, zdroj: Kereszt és félhold a török a kor magyarországon (1526-1699) Encyclopaedia Humana Hungarica 05., <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index.html>